

УДК 316:772+332
DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2022.2\(11\).14](https://doi.org/10.17721/UCS.2022.2(11).14)

Анастасія Тормахова, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
tormakhova@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-7178-850X>

ЦИФРОВИЙ ОБРАЗ МІСТА ЯК ФОРМА КОМУНІКАЦІЇ

Історично склалось, що місто є центром, у якому зосереджено основні вектори людської життєдіяльності. Зокрема, сучасне місто може бути представлене крізь призму медіа. Місто наразі існує не лише як певна об'єктивна реальність, а й як результат рефлексії щодо подій у ньому його мешканців. Практика відокремлення міст у реальному вимірі компенсується створенням віртуальних медійних комунікаційних осередків. Уся сукупність комунікації щодо міста може бути пов'язана з різного типу інформаційними порталами, відкритими для перегляду соціальними мережами та закритими групами для внутрішньої комунікації. Повсякденна та святкова (чи така, що не вкладається у буденність) подієвість відображується у медіаджерелах. У них фіксується процес змін міського простору. Водночас кіберпростір містить і минулі образи міста. Багатозаровість візуального образу міста в медіаджерелах обумовлює становлення феномена розриву темпоральних і просторових ознак. Пам'ять щодо міста та його реальний вигляд співіснують у мережі, породжуючи його новий образ.

Ключові слова: місто, медіа, кіберпростір, візуальний образ, комунікація, цифрове місто, соціальні мережі.

Постановка проблеми. Історично склалось, що місто є центром, в якому зосереджено основні вектори людської життєдіяльності. Його трансформація може бути представлена як наслідок багатьох чинників, які відігравали роль у той чи інший історичний період. Характер фіксації змін міського простору також змінювався. Зокрема, сучасне місто може бути представлено крізь призму медіа. Тобто сукупності різного типу інформації, яка подається на туристичних сайтах, у цифрових застосунках, соціальних мережах тощо. Якщо реальне місто є системою, то його цифровий образ може сприйматись не як цілісний та узгоджений організм, а як сукупність його різних цифрових відбитків, що існують в просторі, наче паралельний всесвіт. Дослідження особливостей презентації міста у мережі є актуальним завданням, яке не здобуло поки достатнього обґрунтування.

Аналіз досліджень і публікацій. Різні аспекти дослідження міст, міського простору набули поширення упродовж останніх років. Зокрема, питання розвитку духовного життя мешканців великих міст аналізувалось в роботі Г. Зіммеля. Практики повсякденного життя міст Англії XI–XIII ст. досліджувались у монографії сучасного автора О. Охріменка. Економічні основи архітектури висвітлено в ґрунтовній праці А. Беломесяцева. Соціокультурні виміри міста представлено в публікації О. Рихліцької. Питання культурної цінності та поліфункціональності суспільного простору міської площі розкривається в статті І. Маслікової. Проблеми соціальної поляризації у сучасних містах висвітлено Г. Подольнян. Специфіка кіберпростору та особливостей його формування окреслена в роботі М. Фізерстоуна та Р. Берроуза. Попри наявну широку палітру розвідок, пов'язаних з містом, ряд питань залишаються такими, що виявляють недостатній рівень вивчення.

Мета дослідження – окреслити специфіку цифрового образу міста та виявити його обумовленість різними вимірами комунікації містян.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з базових ознак виходу культури на цивілізаційний рівень є наявність міст. Саме місто є центром концентрації адміністративних, економічних, політичних та культурних сил. Деякі з них мають константне значення, ряд інших є більш мінливими. Зміни у топографії міста

відбуваються у зв'язку з природними (географічними, кліматичними) або культурними (релігійними, політичними, економічними, воєнними) причинами. Вони так чи інакше впливають на трансформацію самого міста, його візуальні модули тощо. І в залежності від історико-культурних видозмін відбувається формування дещо іншого образу міста, принципи фіксації якого також змінюються. Розгляньмо питання модифікації міського простору та особливостей функціонування його цифрового двійника більш ретельно.

Місто було центром життя людських спільнот починаючи з часів стародавніх цивілізацій. Проте характер людських поселень, їх значення для розвитку людства були такими, що, звісно, не в повній мірі дозволяли порівнювати їх із сучасними. Час створення міста як центра життя суспільства – "адміністративного, громадського, економічного та культурного осередку, з котрого виходили основні імпульси розвитку та зміни тогочасного життя" [Охріменко 2019: 8], – дослідники пов'язують саме з добою Середньовіччя. О. Охріменко зазначає, що саме за часів високого Середньовіччя англійські міста демонструють стійкі ознаки урбанізаційних процесів, які згодом приведуть до сучасного адміністративного поділу. І саме за цього періоду формується типовий містянин, що у багатьох питаннях подібний до наших сучасників. Дослідник змальовує мешканців англійських міст як таких, що живуть в багатоповерхових будинках, не гребують фаст-фудом та модно вдягнені. Проте не менш важливими є не лише їхні зовнішні ознаки, а й ті, що пов'язані з ідентичністю. Мешканець середньовічного міста, "ідентифікуючи себе з родиною, містом, державою та розуміючи власну індивідуальність" [Охріменко 2019: 181], постає перед різними викликами. Міський простір фіксується в цей період у різних формах образотворчого мистецтва, а також побіжно змальовується в різного типу літературних джерелах. У мистецьких творах зображення міста може набувати більш опоетизованих рис, а у документальних джерелах отримує формалізоване змалювання. Візуальний образ міста має суб'єктивно забарвлений характер. Проте ці зміни мають поступальний характер і здебільшого демонструють збіг об'єкта та його опису.

Сучасне місто так само виступає простором, що має свій не лише суто фізичний, а й ментальний вимір. Місто

можна позначити як сукупність "уявлень городян про місце проживання та впливу медіа, культурних практик" [Рихліцька 2019: 27]. Але, на відміну від мешканців середньовічного міста, ми маємо тепер набагато більше можливостей для фіксації власного бачення міста та збереження його цифрового відбитку. Відбувається це і як вимір повсякденної комунікації, і як форма збереження святкової нерутинної події. Місце та характер наповнення цим різним контентом є також відмінними. Адже повсякденне спілкування можливе в межах певних спільнот, які формуються задля досягнення комунікації між представниками одного топографічного чи тематично-функціонального осередку. Натомість святкова подія транслюється на більш широку аудиторію та не має такої прив'язки до регіональності.

Виміри повсякденних практик цифровізації міста пов'язані з функціонуванням ряду інформаційних порталів, які мають значення для містян. Це можна продемонструвати на прикладі архітектури, яка є невід'ємною частиною міського ландшафту, у зв'язку з яким розгортається людське життя. А. Беломесяцев, аналізуючи специфіку сучасної архітектури, вказує на те, що її основна властивість – це "забезпечення нормальних життєдіяльнісних процесів людини за рахунок адаптації основних її параметрів. Задоволення фізіологічних вимог забезпечується властивістю стабілізації, соціальні ж вимоги, ґрунтуючись на економічних засадах, – є динамічними. Через це архітектура повинна мати властивість адаптації (приспособлення) до динамічних вимог" [Беломесяцев 2008: 11]. У разі наявності певні проблемні ситуації потребують розв'язання. Саме тому мешканці міста нерідко задіяні у різні питання, що стосуються забезпечення базових вимог, пов'язаних з людською життєдіяльністю. І, відповідно, на ментальному рівні у городян формується прагнення утворення спільнот, пов'язаних з міським простором. Місто є осередком, де нерідко економічні засади обумовлюють його модифікацію, трансформацію тощо. Для мешканців міста притаманна потреба у різних формах комунікації, спричинених економічними, культурними, соціальними чинниками. Це й просування певних товарів та послуг, необхідність пересування в межах міста, отримання інформації про нього. Таким чином формуються інформаційні портали, які забезпечують усіх містян загальною інформацією щодо можливостей, проблем, що стосуються їхнього життєвого ареалу. Така потреба виникає у зв'язку зі зростанням міст і необхідністю надання відомостей про їх інфраструктуру. Також це обумовлено тим, що мешканці мегаполісів не знають один одного. Внаслідок цього відсутні традиційні шляхи передачі інформації в усній формі, які були притаманні для невеликих селищ традиційних суспільств. "Внутрішній стосунок жителів великих міст один до одного формально характеризується замкнутістю, відособленістю" [Зіммель]. Цей чинник може сприйматися як негативний в певному сенсі, адже сприяє відчуженості індивідуумів. З часом подібна тенденція призводить до відокремленості представників різних спільнот та становлення просторів, що відкриті лише для їх мешканців. Все це фіксується та позначається дослідниками як "домінування нового типу інтелектуальної еліти, орієнтованої на глобальний комунікаційний простір (кіберпростір), формування "закритих просторів" для різних верств всередині одного

міста, розрив складної мережі взаємозв'язків і взаємодії між різними прошарками" [Подольняк 2019: 96].

Відокремленість мешканців міста має й певні позитивні наслідки, адже породжує свободу, яка не притаманна жителям маленьких міст, де всі знають один одного. Саме тому у місті відбувається формування специфічних комунікативних спільнот, які поступово перебирають на себе функцію "малих міст". У подібних групах здійснюється спілкування, обмін інформацією з певних питань. Їх аналіз дозволяє прослідкувати цифровий відбиток комунікації навколо міста. Подібних угруповань є чимало – це й групи у соціальних мережах та застосунках, які зв'язують мешканців одного мікрорайону, батьків учнів шкільних класів чи груп закладів дошкільної освіти, прихильників спорту чи відвідувачів мистецьких гуртків. Це можуть бути й угруповання, які поєднують продавців певних товарів та послуг та їхніх потенційних клієнтів, що нерідко також мають локальний у географічному відношенні характер. Таким чином, у цифрових групах простежується та форма, що була притаманна для перших соціальних утворень. Вони є невеликими, замкнутими та такими, що дають незначне поле для творчого розвитку. "Найперша стадія соціальних утворень, як історичних, так і сучасних, наступна: відносно невелике коло, що різко відмежувалося від сусідніх, чужих чи ворожих кіл, але зате тісніше зімкнулося на собі самому; воно надає кожному окремому члену тільки обмежене поле для розвитку своїх особистих якостей і для вільної, під власною відповідальністю, діяльності" [Зіммель]. Повсякденне спілкування в межах подібних спільнот виявляє, як правило, саме буденний бік міста, поточні проблеми, що виникають у певних топографічних осередках.

Зовсім інший вимір контенту та тип соціальних комунікацій здійснюється в місті у зв'язку з певним суспільним простором. Таку роль на себе перебирають центральні площі міста, культурні пам'ятки тощо, які найчастіше відвідують мешканці та гості міста. Саме там проводяться культурно-мистецькі заходи. "Цей суспільний простір дозволяє справляти офіційні святкування та релігійні ритуали; слугує місцем відпочинку, реалізації творчих задумів та є провідником суспільної комунікації; утворює можливості для торгівлі, впливає на формування та утримання цін на нерухомість, є засобом залучення інвестицій та розвитку бізнесу на своїй та суміжних територіях; надає можливості для об'єднання громадян для спільних справ, політичних протестів або символізації влади" [Маслікова 2019: 91]. Фотофіксація суспільних просторів пов'язана із суб'єктивними переживаннями відвідувачів культурно-мистецьких заходів. Вона несе у собі відбиток святкового настрою та пропонується задля огляду широкому загалу. Цей вимір цифрового контенту, пов'язаного з містом, виступає тією частиною його образу, що більш доступний, загальновідомий тощо. Даний вимір міста функціонує як певна реальність, що нерідко витісняє собою буденну, орієнтовану на вирішення певних проблем.

Дослідження мереж та специфіки медіаконтенту, пов'язаного з міським простором, впроваджував Лев Манович. Зокрема, робота заснованої ним Cultural Analytics Lab була спрямована на аналіз масштабних колекцій зображень і відео, які містяться у мережі Інтернет. Однією з перших добірок, якими займалась лабораторія Мановича, була "The Exceptional and the

Everyday: 144 Hours in Kyiv", в якій аналізували зміст мережі Instagram упродовж подій Революції Гідності [The Exceptional and the Everyday]. Події відбувались якраз у суспільному просторі, який виступав до цього центром святкової події. Але під час Революції Гідності Майдан Незалежності став місцем боротьби, що мала виключний характер, який так само не вкладався у буденне повсякденне існування. Характер зображень з мережі Instagram, зібраних під час революційних подій, істотним чином відрізнявся від тих, що були отримані Мановичем під час дослідження візуальної презентації нью-йоркського Бродвею, поданого так само крізь призму фотокамер користувачів соціальної мережі [On Broadway]. Бродвей був представлений достатньо різнопланово – і у повсякденному робочому ритмі, і як осередок яскравої фестивалізації. Аналіз результатів фотофіксації локацій у різних темпоральних характеристиках виступав спробою досягнути специфіку флуктуацій цифрового контенту. І яскраво демонстрував, що місто набуває іншого характеру у кіберпросторі.

Кіберпростір виступає новим інструментом картографії міського простору. На думку ряду дослідників, лише у ньому стає зрозумілим складний устрій міста. Вільям Гібсон у своєму романі "Нейромант" вказує, що визначення місця людини у сучасному місті автоматично пов'язане з певним окресленням її місця в інформаційних потоках. Медіа та кіберпростір стають локасами міської колективної пам'яті. Це трапилося внаслідок того, що сучасні міста зазнають значних змін. Проте це відбувається настільки швидко, що наявний просторовий та часовий розрив між пам'яттю та сприйняттям реального міського простору.

Образ сучасних міст формується в медіапросторі, який нерідко орієнтований на створення привабливого іміджу, що може не надто відповідати реальності. Водночас у цифрових закритих осередках місто постає таким, як воно є. Ба навіть більш акцентовано непривабливим. Поступово найбільш виразні поточні зміни, які відбуваються у місті, стають надбанням загалу. Проте рівень ознайомлення з цим цифровим відбитком є різним. У часи війни, коли міста докорінним чином змінюють свій вигляд – набувають фортифікаційних та оборонних компонентів, руйнуються і навіть повністю знищуються, – мережа містить цифрові відбитки як його минулого, так і сьогодення. Таким чином, міста існують як певний паралельний всесвіт – святкового та гармонійного минулого і буденного та деструктивного сьогодення. Різноманітні канали комунікації щодо міста за часів війни перебирають на себе роль осередків, в яких здійснюється розміщення інформації про його мешканців, запити щодо пошуку зниклих без вісти. Також в них можна прослідкувати наслідки руйнувань тощо, які транслюються через документальний візуалізований літопис публіків телеграм- та вайбер-груп.

Ставлення дослідників до створення комунікаційних осередків, які стосуються обговорення міста у мережі, є доволі суперечливим. Американський автор Говард Рейнгольд стверджує, що поява віртуальних спільнот є результатом збільшення невдоволення населення, а віртуальні міста, що існують паралельно з міським простором, виконують роль своєрідної електронної протитрути від гнітючої реальності міського життя. Майк Фізерстоун і Роджер Берроуз позначають те інформаційне поле, що сформувалось у зв'язку з містом, як

певну систему даних, що надає користувачам ілюзію контролю та доступу до інформації [Featherstone & Vignows 1995]. Проте незалежно від ставлення до кіберпростору та відображення у ньому міста він існує як певна даність. У ньому наявні багато шарів комунікації про місто, фіксації трансформацій його змін та збереження образів минулого.

Висновок. Місто наразі існує не лише як певна об'єктивна реальність, а й як результат рефлексії щодо подій у ньому його мешканців. Практика відокремлення міст у реальному вимірі компенсується створенням віртуальних медійних комунікаційних осередків. Уся сукупність комунікації щодо міста може бути пов'язана з різного типу інформаційними порталами, відкритими для перегляду соціальними мережами та закритими групами для внутрішньої комунікації. Повсякденна та святкова (чи така, що не вкладається у буденність) події відображаються у медіаджерелах. У них фіксується процес змін міського простору. Водночас кіберпростір містить й минулі образи міста. Багатшаровість візуального образу міста в медіаджерелах обумовлює становлення феномену розриву темпоральних та просторових ознак. Пам'ять щодо міста та його реальний вигляд співіснують у мережі, породжуючи новий його образ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Беломесяцев, А. Б. (2008). *Економічні основи архітектури*. Київ, Фенікс, 400.
- Зіммель, Г. Великі міста і духовне життя. Пер. з нім. М. Філь. Дата звернення 30.10.2022. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n29texts/zimmel.htm>.
- Маслікова, І. І. (2019). Культурна цінність та поліфункціональність суспільного простору міської площі: історико-культурологічний контекст. *Українські культурологічні студії*, 2 (5), 88–92.
- Охрімченко, О. (2019). *Повсякденне життя міст Англії XI–XIII ст.* Київ, ПЕНМЕН, 192.
- Подольняк, Г. П. (2019). Проблеми соціальної поляризації у сучасних містах. *Українські культурологічні студії*, 2 (5), 92–97.
- Рихлицька, О. Д. (2019). Феномен міста: соціокультурні виміри. *Українські культурологічні студії*, 2 (5), 26–31.
- Featherstone, M., Burrows, R. (1995). *Cultures of Technological Embodiment: An Introduction. Cyberspace/Cyberbodies/Cyberpunk: Cultures of Technological Embodiment*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 1–20.
- On Broadway. Дата звернення 30.10.2022. URL: <http://www.onbroadway.nyc/>
- The Exceptional and the Everyday: 144 Hours in Kyiv. Дата звернення 30.10.2022. URL: <http://www.the-everyday.net/>

REFERENCES

- Bjelomesjacev, A. B. (2008). *Ekonomichni osnovy arhitektury* [Economic foundations of architecture]. Kyiv, Feniks.
- Zimmel, G'. Velyki міста i duhovne zhyttja [Great cities and spiritual life]. Per. z nim. M. Fil'. Retrieved October 30, 2022. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n29texts/zimmel.htm> [in Ukrainian].
- Maslikova, I. I. (2019). Kul'turna cinnist' ta polifunkcional'nist' suspil'nogo prostoru mis'koi' ploshhi: istoryko-kul'turologichnyj kontekst [Polyfunctionality and cultural value of public space: historical and cultural study of an urban square]. *Ukrain's'ki kul'turologichni studii'*, 2 (5), 88–92.
- Ohrimenko, O. (2019). *Povsjakdenne zhyttja mist Anglii' XI–XIII st.* [The daily life of the cities of England XI–XIII centuries]. Kyiv, PENMEN.
- Podoljan, G. P. (2019). Problemy social'noi' poljaryzatsii' u suchasnyh mistah [Problems of social polarization in modern cities]. *Ukrain's'ki kul'turologichni studii'*, 2 (5), 92–97.
- Ryhlic'ka, O. D. (2019). Fenomen mista: sociokul'turni vymiry [The phenomenon of the city: socio-cultural dimension]. *Ukrain's'ki kul'turologichni studii'*, 2 (5), 26–31.
- Featherstone, M., Burrows, R. (1995). *Cultures of Technological Embodiment: An Introduction. Cyberspace/Cyberbodies/Cyberpunk: Cultures of Technological Embodiment*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 1–20.
- On Broadway. Retrieved October 30, 2022. URL: <http://www.onbroadway.nyc/>
- The Exceptional and the Everyday: 144 Hours in Kyiv. Retrieved October 30, 2022. URL: <http://www.the-everyday.net/>

Anastasiia Tormakhova, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

DIGITAL IMAGE OF THE CITY AS A FORM OF COMMUNICATION

Historically, the city is the center where the main vectors of human life are concentrated. In particular, the modern city can be presented through the prism of the media. The city currently exists not only as a certain objective reality, but also as a result of reflection on the life events of its inhabitants. The practice of separating citizens in real terms is compensated by the creation of virtual media communication centers. The whole set of communication about the city can be connected to different types of information portals, open for viewing social networks and closed groups for internal communication. The analysis of the results of photo fixation of locations in different temporal characteristics was an attempt to understand the specifics of fluctuations in digital content. It also vividly demonstrated that the city acquires a different character in cyberspace. Cyberspace acts as a new tool for cartography of urban space. According to a number of researchers, the complex structure of the city becomes clear only in it. The definition of a person's place in the modern city is automatically related to a certain delineation of his place in information flows. Media and cyberspace become a locus of urban collective memory. This is due to the fact that modern cities are undergoing significant changes. However, this happens so quickly that there is a spatial and temporal gap between the memory and the perception of the real urban space. The image of modern cities is formed in the media space, which is often focused on creating an attractive image of the city, which may not be too true to reality. Daily and festive (or those that do not fit into the everyday) events are reflected in media sources. They record the process of changes in the urban space. At the same time, cyberspace also contains past images of the city. The multi-layered visual image of the city in media sources leads to the formation of the phenomenon of discontinuity of temporal and spatial features. The memory of the city and its real appearance coexist in the network, generating a new image of it.

Keywords: city, media, cyberspace, visual image, communication, digital city, social networks.